

“P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning Projesine Yönelik Öğretmenlerin Görüş ve Değerlendirmeleri

Teachers' Opinions and Evaluations on the eTwinning Project “P4C: Little Kids, Big Ideas”

Fatma Avcı,^a Saliha Özdağ,^b Ekrem Cengiz Akdeniz,^c Esra Öncü,^d Emine Öner^e

^a Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Eskişehir, Türkiye.
fatma.epo@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7513-9870

^b Bartın İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Bartın, Türkiye.

salihadogru@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-0641-993x

^c Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Elazığ, Türkiye.

ekremcengizakdeniz@hotmail.com.tr

ORCID: 0000-0003-1390-8336

^d Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Eskişehir, Türkiye.

esra.okl@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8213-2004

^e Elazığ İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Elazığ, Türkiye.

e.aydin23@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-9922-0756

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 28.04.2021

Düzeltilme tarihi: 27.06.2021

Kabul tarihi: 30.06.2021

Anahtar Kelimeler:

eTwinning,

Çocuklar için Felsefe (P4C),

Proje,

Öğretmen

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 25.04.2020

Received in revised form: 06.05.2020

Accepted: 26.05.2020

Keywords:

eTwinning,

Philosophy for Children (P4C),

Project,

Teacher

ÖZ

Bu araştırmanın temel amacı, “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlerin proje sonunda görüş ve değerlendirmelerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda araştırma, nitel araştırma türlerinden olgu bilim (fenomenoloji) araştırması olarak desenlenmiştir. Araştırmanın odağını oluşturan projenin uygulanması, 2020-2021 öğretim yılının ilk döneminde kasım ve aralık aylarında toplamda altı hafta olarak Bartın, Burdur, Eskişehir, Elazığ, Giresun, Siirt ve Zonguldak illerinde il merkezinde bulunan anaokulu ve ilkokula devam eden öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Projenin uygulama sürecinin ardından araştırma için gerekli olan nitel veriler yapılandırılmış görüşmeler ile elde edilmiş, yanı sıra öğretmen günlükleri ile desteklenmiştir. Araştırmada elde edilen nitel verilerin analizi betimsel analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yapılan analizler sonucu ortaya koyulan bulgulardan uygulanan Çocuklar için Felsefe (P4C) yaklaşımına dayalı eğitim etkinliklerinin öğrencilerde düşünme ve iletişim becerilerinin gelişimi yönüyle oldukça etkili olduğu diğer yandan empati, hoşgörü, saygı gibi önemli değer alanlarına yönelik kazanımlara ulaşılmasına da katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

ABSTRACT

The main purpose of this research is to present the opinions and evaluations of the teachers who implemented the eTwinning project “P4C: Little Kids, Big Ideas” at the end of the project. For this purpose, the research was designed as a phenomenology research, one of the qualitative research types. The implementation of the project, which is the focus of the study, was carried out in the first period of the 2020-2021 academic year, in November and December, for a total of six weeks in Bartın, Burdur, Eskişehir, Elazığ, Giresun, Siirt, Zonguldak and the students attending kindergarten and primary school in the provincial center. After the implementation process of the project, the qualitative data required for the research were obtained through semi-structured interviews and supported by teachers' diaries. The analysis of the qualitative data obtained in the study was carried out by the descriptive analysis method. Based on the findings of the analysis conducted in the research, it is understood that educational activities based on the Philosophy for Children (P4C) approach are highly effective in the development of thinking and communication skills in students, while contributing to achievements in important value areas such as empathy, tolerance, and respect.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Avcı, F., Özdağ, S., Akdeniz, E.C., Öncü, E., ve Öner, E. (2021). “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning Projesine Yönelik Öğretmenlerin Görüş ve Değerlendirmeleri. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7 (1), Yaz, s. 214-228

*DOI: 10.46442/intjcss.929211

** Sorumlu yazar: Ekrem Cengiz Akdeniz, ekremcengizakdeniz@hotmail.com.tr

1. Giriş

Çocuklar için felsefe (P4C) yaklaşımı, en temel tanımıyla felsefi diyalog yoluyla çocuklarda eleştirel düşünmenin geliştirilmesini amaçlayan pedagojik bir yöntemdir. Bu yöntem, öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin iş birliğine dayalı bir ortamda ve öğrencilerin çeşitli konulara yönelik bakış açılarının zenginleştirilmesiyle gerçekleşebileceğini savunmaktadır. Çocuklar için felsefe (P4C) yaklaşımını oluştururken Matthew Lipman'ın amacı; çocukların daha çok düşünen, ortaya bir yargı koyabilen, bu yargıyı savunabilen, gerekçelendirebilen, sorgulayabilen bireyler haline gelmelerine yardımcı olmaktır (Vansielegheem ve Kennedy 2011). Mccall'a göre (2017), çocuklarla felsefi sorgulamalar yapmak, gerçeği aramaları için çocukların doğal meraklarını ve istekliliklerini canlı tutmakla birlikte gerçeği düşünme ve gereceğe farklı açılardan bakabilme becerilerini kazanmalarını sağlamaktadır. Çocuklarla felsefe etkinliklerinin ilkokulda sabır gerektiren, uzun bir zamanı kapsadığını; fakat bu sürecin sonunda çocukların kazanacağı beceriler şu şekilde açıklanmıştır:

- ✓ Çocuklar başarılı dinleyiciler olur.
- ✓ Diğer insanların fikirlerini saygıyla dinlemeyi, sabretmeyi öğrenirler.
- ✓ Algı ve dikkat becerileri gelişir.
- ✓ Olaylara ve durumlara farklı açılardan bakarak hafızalarını geliştirirler.
- ✓ İlk etapta konuşmayan çocuklar, zamanla daha çok katkıda bulunmaya başlar (Mccall, 2017).

Çocuklar için felsefe (P4C) eğitim modelinin ortaya koyduğu açık bilişsel hedefleri bulunmaktadır. Bu bağlamda modelin; çocuklara felsefi düşünme, akıl yürütme becerisi geliştirmenin dışında; çocukların okuduğunu anlamlandırma, konuşma, tartışma becerilerini geliştirmesine yardımcı olacağı alan yazında yer alan konu ile ilgili çeşitli araştırmalarda belirtilmektedir (Colwell ve Lindsey, 2003; McCall, 2017; Okur, 2008; Taş, 2017). Öte yandan çocuklarla yapılan felsefi sorgulamalar yoluyla akıl yürütme yeteneklerini geliştirmek onları geleceğe de hazırlamak anlamına gelmektedir. Daha açık bir ifadeyle gerçekleştirilen felsefi sorgular öğrencileri vatandaşlığa hazırlayarak geleceğin etkin ve makul yurttaşları olmalarında etkili olmaktadır.

Çocuklar için Felsefe çalışmalarının odağını çocuklar ile yapılan felsefe oturumları oluşturmaktadır. Bu konuda üzerinde durulması gereken en önemli nokta ise felsefe oturumlarının uygulanması aşamasında kullanılacak uyarının niteliğidir. Sınıflarda oluşturulan felsefe çemberlerinde gerçekleştirilen soruşturmanın çıkış noktasını oluşturan ve “uyaran” olarak tanımlanan materyaller etkili bir felsefi soruşturma sürecinin ortaya koyulmasında oldukça önemlidir. Genel olarak çocuklar için felsefe eğitimi kapsamında oluşturulan felsefe oturumlarında öğrenci ve öğretmenlerinin paylaştığı kısa bir hikaye, resim, şiir, uygun bir eşya ya da materyaller adeta felsefi tartışmaların ateşleyicisi olarak kullanılmaktadır (Haynes, 2002; Mccall, 2017; Trickey ve Topping, 2004). Çocuklar için Felsefe yaklaşımında çocukların hikayeler ve şiirler gibi kendileri için ilgi çekici, hayal gücüne dayalı ve eğlenceli olan bir uyarın yoluyla keşfetmeleri; geçmişleriyle, bugünleriyle ve gelecekleriyle direkt bağlantılı olan konularla ilgili düşünmeleri için gerekli becerileri kazanmalarına katkı sunacaktır (Stanley ve Bowkett, 2004). Çocuklar için Felsefe (P4C) oturumlarında grup bir “Araştırma Topluluğu” olarak hareket eder. Bu oturumlarda öğretmen çocuklara destek olacak açık uçlu sorular sunar. Bu sorular sürecin sonuçları için oldukça önemlidir (Petek-Boyacı, Karadağ ve Gülenç, 2018). Öğrenciler kendilerine sunulan uyarandan hareketle tümevarıma doğru giden bir sorgulama süreci gerçekleştirirler ve kendilerine sunulan uyarın kavramsal açıdan tartışılır. Direk'e (2008) göre de çocuklar için felsefe, metin, öykü, gazete haberi ya da günlük yaşam deneyimleriyle çocukların diyaloglarla ve tartışarak kavramları dile getirmelerini sağlamalıdır. Dolayısıyla Çocuklar için Felsefe (P4C) yöntemi öğrencilere felsefe tarihi ya da filozofların yaşamını öğretmeyi değil felsefe yapmayı öğretmeyi ve felsefi düşünme biçimini geliştirmeyi hedeflemektedir.

Lipman'a göre de oluşturduğu modelde temel amaç çocuklara düşünme yapılarını keşfettirerek, nasıl düşüneceği konusunda yol göstermektir (Gaedi, 2015).

Alan yazında Çocuklar için Felsefe yaklaşımını konu alan araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin, Naraghi, Ghobadiyan, Naderi ve Shariatmadari (2013) yaptıkları çalışmada, çocuklarla felsefe yaklaşımının 5. sınıf öğrencilerinin sosyal gelişimi üzerindeki etkisini incelemiştir. Uygulanan program 12 hafta sürmüştür. Deney ve kontrol grubundan çalışma öncesinde ve sonrasında, “Vineland Sosyal Olgunluk Ölçeği” ile toplanan verilerden elde edilen bulgular, uygulanan programın, çocukların sosyal gelişiminin sosyalleşme ve öz yönlendirme gibi farklı boyutları üzerinde önemli etkileri olduğunu ortaya koymuştur. 2015-2017 yılları arasında İngiltere’de 198 okulun katılımı ile P4C uygulamalarının yapıldığı bir proje yürütülmüş, proje sonucunda öğrencilerde herhangi olumsuz bir gelişme olmadığı tespit edilmiş, özellikle P4C ile öğretmenlerin %96’sı öğrencilerin başkalarının görüşlerine saygı düzeylerini geliştirdiklerini ve %93’ü ise öğrencilerin görüşlerini açıkça ifade etme becerilerini geliştirdiklerini belirtmiştir.

“P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesinin yaygınlaştırma hedefi kapsamında gerçekleştirilen bu araştırmada, temel amaç “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlerin proje sonunda görüş ve değerlendirmelerini ortaya koymaktır. Bu temel amaç çerçevesinde aynı zamanda aşağıdaki sorulara da cevap aranmaktadır;

1. “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlerin proje sonunda öğrencilerinin gelişimlerine yönelik görüşleri nasıldır?
2. “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlerin P4C yaklaşımına ilişkin önerileri nasıldır?

1.1 “P4C: Küçük Çocuklar Büyük Fikirler” eTwinning Projesi Uygulama Süreci

Proje 2020-2021 öğretim yılında uygulanmak üzere 13 Eylül 2020 tarihinde eTwinning portalı üzerinden oluşturulmuştur. Proje Artvin, Bartın, Burdur, Eskişehir, Elazığ, Siirt ve Zonguldak illerinde görev yapmakta olan 9 öğretmen tarafından sınıflarda, eğitim sürecinde altı hafta süre ile uygulanmıştır. Proje iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama olan proje öncesinde, Çocuklar için Felsefe (P4C) uygulamalarına yönelik alan uzmanları tarafından proje uygulayıcısı 9 öğretmenin katılımıyla toplamda 6 çevrim içi eğitim çalışması gerçekleştirilmiştir. Böylece modele ilişkin pedagojik alt yapının oluşturulması hedeflenmiştir. Bu eğitim çalışmaları Çizelge 1’de sunulmaktadır.

Çizelge 1. Projenin ilk aşamasında gerçekleştirilen öğretmen eğitimleri

Eğitim Konusu	Tarih
Proje amaçları ve proje yürütme sürecine yönelik bilgilendirme toplantısı	15.09.2020
P4C eğitim modeli nedir? Uygulama basamakları nelerdir?	08.10.2020
P4C eğitim modeli uygulamaları ile ulaşılan kazanımlar nelerdir?	12.10.2020
P4C eğitim modeli örnek uygulama süreci-I	18.10.2020
P4C eğitim modeli örnek uygulama süreci-II	25.10.2020
P4C eğitim modeli dünyadan uygulama örnekleri	28.10.2020

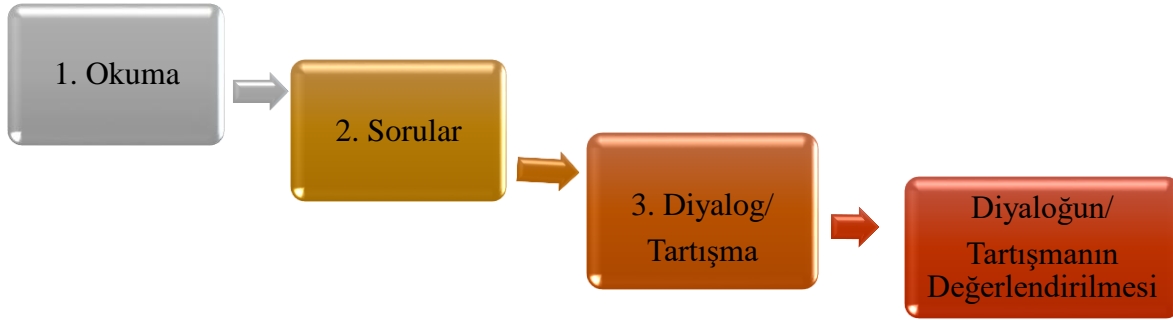
Çizelge 1 de sunulan öğretmen eğitimleri belirtilen tarihlerde gerçekleştirildikten sonra projenin ikinci aşaması olan ve 2 Kasım 2020 tarihinde başlayan altı haftalık Çocuklar için Felsefe (P4C) uygulama sürecinde de uygulayıcı tüm öğretmenlerin katılımıyla iki haftada bir olmak üzere toplamda 3 çevrim içi toplantı gerçekleştirilmiş, sürece dair paylaşımlar, bilgi alışverişleri yapılmıştır. Projenin uygulanma sürecinde felsefi soruşturma oturumlarında, her hafta bir kitap olmak üzere toplamda altı çocuk kitabı

uyaran olarak kullanılmıştır. Bu kitapların ve soruşturma temalarının belirlenmesi uygulayıcı öğretmenlerin birlikte yaptıkları toplantılarda tespit edilmiş ve sadece ortak karar ile tespit edilen çocuk kitapları projenin uygulama sürecinde kullanılmıştır. Ayrıca iş bölümü yapılarak her hafta, haftanın çocuk kitabını konu alan örnek bir plan Çocuklar için Felsefe (P4C) uygulama planı hazırlanarak yaklaşımı sınıflarında uygulayan kolaylaştırıcı rolündeki öğretmenlere yol gösterilmesi sağlanmış, bir anlamda fikir alışverişi ve iş birliği yapılmıştır. EK 1’de proje sürecinde kullanılan bir uygulama planı sunulmaktadır. Ancak her uygulayıcı, öğrenci grubunun özelliklerini dikkate alarak kendi Çocuklar için Felsefe (P4C) uygulama planını ayrıca yapmıştır. Uygulayıcılar planları doğrultusunda, P4C uygulamalarını haftada bir gün olarak gerçekleştirdikleri gibi, öğrencilerinin özelliklerine göre birkaç güne de bölebilmişlerdir. Aşağıdaki Çizelge 2’de uygulama sürecinde kullanılan çocuk kitapları ve bu kitapların felsefe oturumlarında kullanıldıkları haftalar sunulmaktadır.

Çizelge 2. Felsefi soruşturmalarda odak alınan çocuk kitapları

Felsefi soruşturmalarda odak alınan çocuk kitabı	Uygulama tarihi
Farklı Ama Aynı	02/11/2020-06/11/2020
İyi Yürekli Dev Memo	09/11/2020-13/11/2020
Küçük Fare ile Kırmızı Duvar	16/11/2020-20/11/2020
Kafası Karışık Bukelamun	23/11/2020-27/11/2020
Frederick	30/11/2020-04/12/2020
Bir Fikirle Ne Yaparsın?	07/12/2020-11/12/2020

Projenin uygulama aşamasında öğretmenler tarafından planlanan ve eğitim sürecinde gerçekleştirilen P4C uygulamaları Şekil 1 de sunulan aşamalar gözetilerek gerçekleştirilmiştir.

Şekil 1. Felsefi soruşturma sürecinde aşamalar

Araştırmada P4C uygulamaları kapsamında öncelikle sınıflarda felsefe çemberleri oluşturulmuştur. Felsefe oturumları oluşturulan bu çember düzeninde gerçekleştirilmiştir ve öğretmen de kolaylaştırıcı rolüyle felsefe çemberinin bir parçası olmuştur. İlk olarak Çizelge 2’de sunulan çocuk kitapları uygulama tarihlerinde proje ortağı öğretmenler tarafından uyaran olarak okunmuştur. Söz konusu kitaplar çocuklara öğretmen tarafından okunduktan sonra ilk olarak öğretmen tarafından sorular sorulmuş, ardından öğrencilerin de sorular üretmelerine, çemberdeki sınıf arkadaşlarına düşüncelerini sağlayacak sorular sormalarına imkan verilmiş, çocuklar soru sorma-cevap verme noktalarında yüreklendirilmişlerdir. Öğretmenin kolaylaştırıcı olarak yer aldığı diyalog-tartışma aşamasında ise sokratik yöntem, soru-cevap, tartışma ve beyin fırtınası yöntemleri işe koşularak, felsefe oturumları gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada tartışmalar derinleştirilmiş, kitaptan bağımsız olarak çocukların odak alınan tartışma konuları üzerinde fikir üretmeleri desteklenmiştir. Son olarak soruşturma öğretmen tarafından toparlanmış görüşler üzerinde tekrar durularak bir değerlendirme çalışması yapılmıştır. Burada belirtilmesi gereken bir nokta da

öğretmenlerin öğrencilerini etkilemeksizin adeta bir moderatör gibi öğrencilerin kendi fikirlerinden yine kendilerinin çıkarımlar yapmasını sağlamaktır. Soruşturmalarda doğru bir fikre ulaşma amacı güdülmemiş, bunun yerine çocuklar felsefi soruşturma çukuruna itilmiş, odak alınan felsefi konu hakkında derinlemesine düşünmelerine ve bol bol sorular üretmelerine, düşünce ve görüşlerini ortaya koymalarına imkan verilmiştir. Altı hafta süren felsefi soruşturmaların gerçekleştirildiği derslerin ardından proje kapsamında sonuç ürünü olarak, proje ortağı öğretmenler ile onların öğrencileri tarafından P4C uygulamalarında kullanılmak üzere bir e-kitap da tasarlanmıştır.

2. Yöntem

2.1.Araştırma Deseni

“P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlere göre P4C yaklaşımı ve öğrencilerin gelişimleri konusundaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma, nitel araştırma türünde, olgu bilim (fenomenoloji) çalışması olarak desenlenmiştir. Araştırma için bu desenin belirlenmesindeki temel ölçüt araştırma amacına uygunluktur. Nitel araştırma, bireylerin belirli bir konuda oluşturdukları anlamların incelenmesiyle, alana özgü açıklama ya da teori geliştirme süreci olarak ifade edilmekte (Özden ve Saban, 2019); gözlem, görüşme, doküman incelemesi gibi veri toplama teknikleri kullanılarak, araştırma sürecinin nitel bir bakış açısıyla gerçekleştirildiği bir araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Olgu bilim (Fenomenoloji) araştırmalarında bir konuyla ilgili bireylerin deneyimlerine ve bu konuyla ilgili derinliklerine ulaşmaya çalışılır (Patton, 2002) ve araştırma sonucunda belirli olgulara ulaşılması hedeflenir ve ulaşılan olgular yorumlanır (Creswell, 2013). Bu araştırmada ise P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlerin proje hakkında deneyim ve değerlendirmelerine ortaya koyarak bu konudaki olguları açığa çıkarmaktır.

2.2.Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenler oluşturmaktadır. Katılımcı öğretmenler gönüllü olarak araştırmaya katılmışlardır. Katılımcı öğretmenlerden Ö1, Ö4, Ö7 ve Ö9 okul öncesi öğretmeni olarak; Ö1 Bartın’da, Ö7 ve Ö9 Eskişehir’de ve Ö4 Elazığ’da görev yapmaktadır. Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö8 ise sınıf öğretmeni olarak; Ö2 Eskişehir’de, Ö3 Burdur’da, Ö5 Zonguldak’ta Ö6 Giresun’da ve Ö8 ise Elazığ ilinde öğretmenlik yapmaktadır. Araştırmada etik kurallar gereği katılımcı öğretmenlerin isimleri yerine Ö1, Ö2, Ö3 gibi takma isimler kullanılmış ve katılımcıları detaylı bir şekilde tanımlayıcı kişisel bilgilerine yer verilmemiştir.

2.3.Veri Toplama Süreci

Araştırmanın veri toplama sürecinde öncelikle yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Ardından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu bir devlet üniversitesinde çalışmakta olan ve öğretmenlere Çocuklar için Felsefe (P4C) eğitimleri yapmakta olan bir akademisyen tarafından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan bazı soruların soru sırası değiştirilmiş, bazılarının ise daha anlaşılır bir hale gelebilmesi için soru cümlesi değiştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna böylelikle son hali verilerek görüşü alınan akademisyene tekrar gönderilmiş, alınan onaydan sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmaya hazır hale gelmiştir.

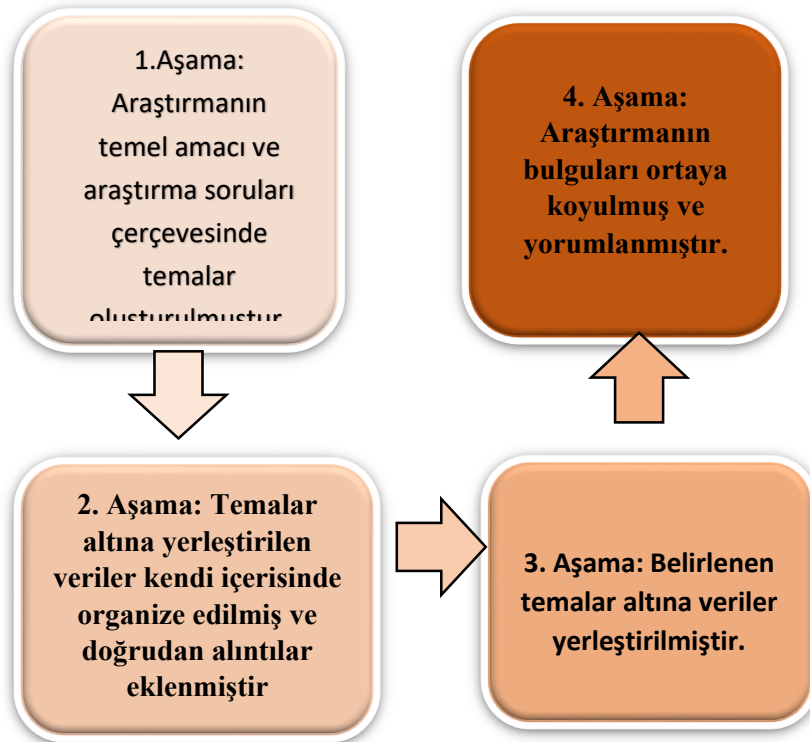
Araştırmada veri toplama sürecine projenin tamamlanmasından sonra Ocak ayında başlanmıştır. Öncelikle katılımcı öğretmenlerden araştırmaya katılımlarına dair onay belgeleri e-mail yoluyla kendilerine ulaştırılmış, belgeyi imzalayan öğretmenler ıslak imzalı olarak taratarak e-mail yoluyla tekrar araştırmacıya ulaştırmışlardır. Tüm bu süreçten sonra araştırmada öğretmen görüşmelerine başlanmış,

Ocak ayı boyunca katılımcı öğretmenlerin müsait olduğu zamanlarda görüşmeler çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin dışında araştırmada öğretmenlerin P4C uygulamalarından önce ve sonra tuttukları günlüklerden de faydalanılmıştır. Öğretmenler “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesi kapsamında sınıflarında felsefe çemberleri oluşturarak, gerçekleştirdikleri felsefi tartışmaların öncesinde ve sonrasında bir dijital pano uygulaması olan Padlet Web 2.0 aracını kullanarak günlükler tutmuşlardır. Öğretmenlerin de onayları alınarak kendilerinden bu günlükleri araştırmacı ile paylaşmaları istenmiştir ve araştırmanın bulgular bölümüne günlüklerden de alıntılar yansıtılmıştır.

2.4.Verilerin Analizi

Araştırmada öğretmenler ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen nitel veriler ve kolaylaştırıcı günlüklerinin analizi, betimsel analiz ile gerçekleştirilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2011)’e göre, bu analiz yönteminde elde edilen veriler daha önceden belirlenen analiz birimlerine (temalara) göre özetlenmekte ve yorumlanmaktadır. Betimsel analiz, dört aşamadan meydana gelmektedir. İlk aşamada betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulur ve bu çerçeveye göre verilerin hangi analiz birimleri (veya temalar) altında organize edileceği ve sunulacağı belirlenir. İkinci aşamada analiz birimlerine göre verilerin işlenir ve organize edilir. Üçüncü aşamada organize edilen veriler tanımlanır ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenir. Son aşamada da bulgular yorumlanır. Yani tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması yapılır. Şekil 2’de Yıldırım ve Şimşek (2011)’in yukarıda sözü edilen betimsel analiz aşamalarından yola çıkılarak gerçekleştirilen betimsel analiz aşamaları sırasıyla sunulmaktadır.

Şekil 2. Araştırmada analiz sürecinde uygulanan betimsel analizin aşamaları

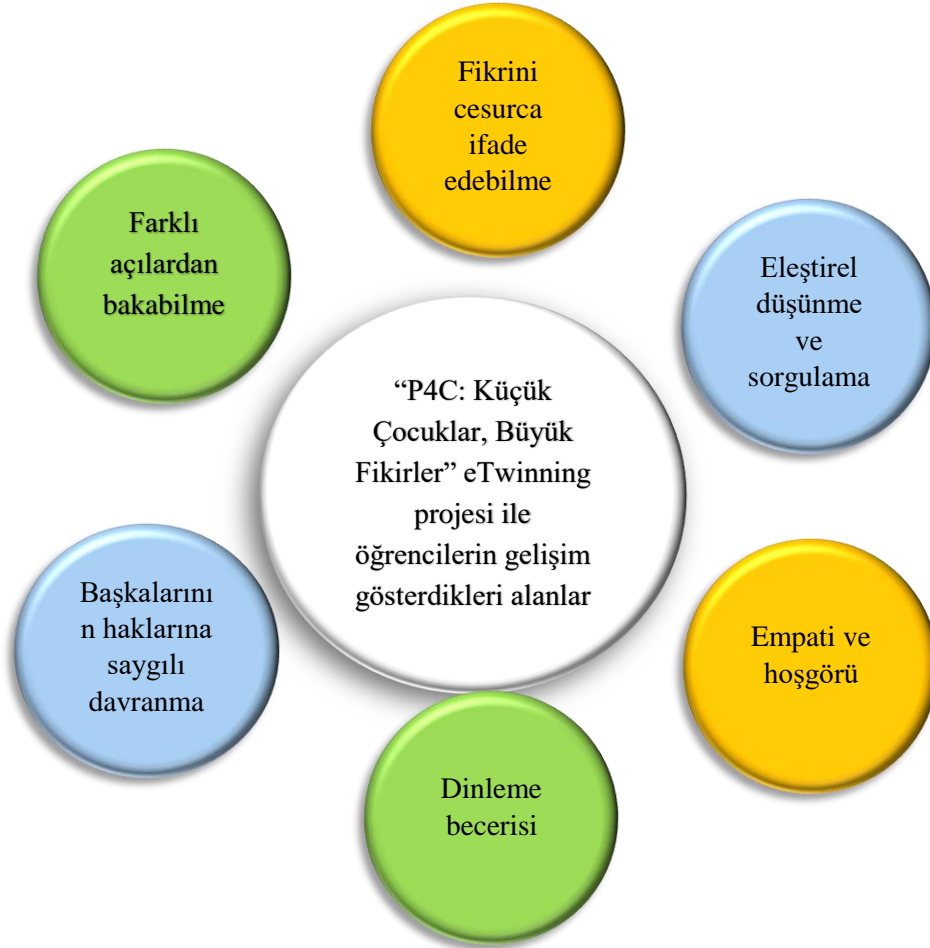
Şekil 2 de gösterildiği gibi tamamlanan betimsel analiz sürecinin sonunda araştırmanın bulguları göz önüne serilmiştir. Araştırmanın bulguları betimsel analiz süreci ile iki tema ele alınmıştır. Bu temalardan ilki, “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesi sonunda öğrencilerin gelişimleri” olurken

ikinci tema ise “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlerin P4C yaklaşımına ilişkin önerileri” şeklindedir. Aşağıda yer alan başlıklar altında, araştırmanın temaları ve temalar ile bağlantılı olarak araştırmanın bulguları sırasıyla sunulmuştur.

3. Bulgular

3.1. “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlerin proje sonunda öğrencilerinin gelişimlerine yönelik görüşleri

Araştırmada ilk araştırma sorusu ve araştırmanın ilk teması ile bağlantılı olarak katılımcı öğretmenlerden yürüttükleri proje süreci sonucunda öğrencilerinin gelişimlerini değerlendirdiklerinde hangi alanlarda gelişim gösterdikleri yönündeki değerlendirmelerine ulaşılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda öğretmenlere “Sizce proje sonucunda öğrencileriniz öncelikle hangi alanlarda gelişmeler gösterdiler, bu konudaki değerlendirmeleriniz nasıldır? Açıklayınız” sorusu yöneltilmiştir. Bu görüşme sorusuna katılımcı öğretmenlerin tamamından yanıtlar alınmıştır. Bu konuda öğretmen görüşmelerinden ve günlüklerinden elde edilen nitel veriler nispetinde ulaşılan bulgular Şekil 3’te gösterilmektedir.

Şekil 3. “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesi ile öğrencilerin gelişim gösterdikleri alanlar

Şekil 3 incelendiğinde, projenin uygulandığı sınıflarda öğrenim gören okul öncesi ve ilkököl öğrencilerinin pek çok açıdan gelişim gösterdikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerinin gelişim sağladıklarını düşündükleri alanları, altı hafta boyunca sürdürdükleri P4C uygulamaları sırasında yaptıkları gözlemler ve tuttıkları günlükler sonucunda tespit etmişlerdir. Öğretmenler tarafından özellikle

eleştirel düşünme ve sorgulama becerisinin gelişimi üzerinde durulduğu belirlenmiştir. Diğer yandan empati, hoşgörü gibi önemli değerler yönüyle de gelişim sağlandığı anlaşılmaktadır. Aşağıda öğretmenlerin görüşlerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir

Öğretmenlerden bazıları öğrencilerinde soru sorma ve sorgulama becerisinde gelişme gözlemlediklerinden söz etmişlerdir. Bu bağlamda Ö1 görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

“Öğrencilerim soru kavramı ve soru sorma becerileri konusunda önemli bir ilerleme kaydettiler. Bunu öğrencilerimin soruşturma sırasında değil de normal zamanlarda derslerde sorduğu sorulardan anlayabiliyorum. Daha nitelikli ve farklı yönlere dikkat çekecek sorular sorduklarını gözlemladim. Merak ettikleri konularda hiç çekinmeden sorularını rahatlıkla sorabildiklerini gördüm. Bu durum beni bir hayli mutlu etti.”

Öğretmenlere yöneltilen yukarıda ifade edilen görüşme sorusundan sonra sonda bir soru olarak, öğretmenlerden öğrencilerinin gelişim sağladıklarını düşündükleri konuları açıklamaları istenmiştir. Öğretmen Ö2 kendisine yöneltilen bu soruya aşağıdaki gibi açıklamalar yapmıştır:

“Duygu ve düşüncelerini çok güzel ifade edebilmeleri. Bazı şeyleri mantıklı bir şekilde sorguladıklarını gördüm. Araştıran, soran, sorgulayan, eleştiren, yaratıcı fikirler ortaya atan ve iş birliğine dayalı çalışmalar ortaya çıkaran bireyler oldular. Birbirlerine tahammül etmeyi öğrendiler. Birbirlerinin düşüncelerine saygı duymayı ve birbirlerini dinlemeyi öğrendiler. Arkadaşlarını saygı çerçevesinde eleştirebilme becerileri kazandılar.”

Ö2'nin yukarıdaki görüşlerinden öğrencilerinde kendilerini ifade etme becerileri konusunda önemli ilerlemeler kaydettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca sınıfların kalabalıklığı ve diğer koşullar düşünüldüğünde öğrencilerin birbirlerini saygıyla dinleme becerisinin gelişimi de dikkat çekmektedir. Öğretmen Ö2'nin görüşleriyle benzerlik taşıyan ancak farklı yönlere de değinen öğretmen Ö3 görüşlerini aşağıdaki şekilde belirtmektedir:

“Çocukların iyi dinleme, empati kurma, saygılı tartışma ortamı oluşturmaya katkı, sorgulama, düşünme, düşüncelerini özgürce ifade etme ve özgürce savunabilmeyi öğrendiler. En sessiz katılmayan öğrenciler bile katılarak fikirlerinin ortama katkısını ve değiştirebileceğini gördüler. İlk başlangıçta daha az sayıda öğrenci katılım sağlarken diğer oturumlarda öğrencilerin katılımının arttığını gözlemladim. Birbirlerini saygılı bir şekilde dinlediklerini, üst düzeyde empati kurabildiklerini gözlemladim. Daha özgüvenli olduklarını fikirlerini korkmadan dile getirmeye başladıklarını gözlemladim.”

Öğretmen Ö3 görüşlerinden, ilk başta bazı öğrencilerinin felsefe çemberlerinde, tartışma ortamına katılmak istemedikleri ancak ilerleyen günlerde katıldıklarını belirtmektedir. Öğretmenin de özgüven becerisi yönüyle bu öğrencilerinde olumlu ilerlemeler gözlemledikleri anlaşılmaktadır. Ö4 de görüşlerini; “Öğrencilerim farklı düşünmeye başladılar. Arkadaşlarını dinliyorlar ve onların düşüncelerine saygı duyuyorlar.” şeklinde ifade ederken; Ö5 görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Öğrencilerim uyarılar olan kitapları okuduktan sonra sorma, sorgulama işlemleri yapmaya alıştıkları için süreci kendileri yönlendirmeye başladılar. Hikâyelere, okumaya, tartışmaya ve dinlemeye daha odaklı oldular. Birbirlerinin düşüncelerini anlıyorlar ve saygıyla karşılıyorlar”

Ö6 da öğrencilerinin düşünme becerilerinde gelişim gözlemlediğine görüşlerine değinirken, “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” projesi sonucunda öğrencileri başka hangi kazanımlara ulaştığına dair değerlendirmelerine de günlüklerinde şöyle değinmiştir:

“İlkokul döneminde okuduğunu anlama konusu ciddi önem arz etmektedir. Bu çağda okuduğunu anlama becerisini edinmeleri ileriki eğitim süreçlerinde kolaylık sağlayacaktır. Bu noktada projemizle bu konuda çocuklarımızda bir temel oluşturmaya başladığımızı görüyorum. Okuma-anlama çalışmalarımız noktasında bir bilinç oluşmaya başladığını görüyorum. Okudukları üzerinde daha fazla

konusabilmeye başlayan öğrencilerimle P4C Uygulamalarını keyifle hayata geçirdik. Farklı açılardan bakabilme, değişik düşüncelerini cesurca ortaya koyma gibi çok önemli kazanımlara ulaşıldığını söyleyebilirim. Soru sormak, sorgulamak konusunda bir adım daha ileri taşındıklarını gözlemliyorum. Sorgulamak, eleştirel düşünme becerileri edinmek, empati ile düşünmek gibi kazanımları elde ettiğimiz projemizle müfredatımızla da benzer hedeflere ulaşmak mutluluk verici. Kendi cümleleriyle kendini ifade etme becerisi, okuduğunu ana hatlarıyla anlatma, metnin konusunu kavrama, topluluk karşısında kendini düzgün ifade etme ve dinleme becerisi, dinlediklerini anlatma, problem çözme, akıl yürütme gibi birçok kazanımda destekleyici olan projemizle ders kazanımlarımızı geliştirmiş olduk.”

Öğretmen Ö7 ise görüşlerinde öğrencilerinin gelişim gösterdiklerini düşündüğü alanları detaylı bir şekilde açıklamıştır: *“Öğrencilerimin arkadaşlarının sözünü kesmeden dinleyebildiklerini, onun haklarına ve düşüncelerine saygılı olduklarını gözlemledim. Herkesin eşit söz hakkına sahip olduğu bilincinin oluştuğunu ve öğrencilerimde eşitlik ve adalet kavramlarının iyice oturmaya başladığını gözlemledim.”* Öğretmen Ö7 günlüğüne de aşağıdaki görüşlerini yansıtmış, okul öncesi eğitimde P4C uygulamalarına başlamanın önemi ve gerekliliğine değinmiştir:

“Bir anasınıfi öğretmeni olarak şunu söyleyebilirim ki, P4C tam da çocuklara göre bir yöntem. Saymakla bitmeyecek faydaları var çocuklarımız için. P4C ile küçük yaşlardan başlayarak çocuklara başkalarının haklarına saygı göstermeyi, herkesin aynı şeyi düşünmek zorunda olmadığını, farklı da düşünülebileceğini, farklılıkların bizi zenginleştirdiğini aşıyoruz. Ve bunu yaparken çocuklar bu işten keyif alıyorlar, severek, isteyerek yapıyorlar. Çünkü çocukların işi zaten merak etmek, soru sormak, araştırmak ve incelemek. P4C işte tam da çocukların bu eylemlerini rahatlıkla gerçekleştirebileceği, yargılanmadan dinlenecekleri bir ortamı onlara sunuyor. Proje ile öğrencilerimde bilişsel, sosyal-duygusal, Türkçe, dil gelişimi gibi alanlarda önemli gelişmeler sağladım. Öğrencilerimin düşünürken, sorgularken, zihinsel süreçlerden, zihin süzgecinden söyleyeceklerini ya da dinlediklerini geçirirken Bilişsel gelişim alanında, arkadaşını dinlerken, başkalarının haklarına saygılı davranırken ve söz almak için sırasını beklerken ve bir topluluğun üyesi olarak sorumluluklarını yerine getirirken sosyal duygusal gelişim alanında, soru sorma, düşünme, sorulan sorulara cevap verme ve dili iletişim amacıyla kullanma becerileri açısından bakacak olursak Türkçe-dil gelişimi alanında önemli katkıları oldu.

Öğretmen Ö8 ise öğrencilerinin kendini ifade etme becerisi ve akıl yürütme, fikirlerini uygun şekilde belirtme gibi konularda gelişme gösterdiklerini düşündüğünü belirtmiştir:

“Çocuklar fikirlerini daha rahat ifade etmeye başladılar. Proje sonucunda çocuklar fikirlerini daha rahat ifade ettikleri gibi düşündükleri şeyi bir başkasının düşüncesi ile tartarak, daha da farklı düşünme boyutuna taşıdılar. Akıl yürütme ve düşünme hızları arttı, çeşitlendi. Diğer arkadaşlarının fikirlerine ya katıldı destekledi ya da kendince neden katılmadığını daha güzel arkadaşını kırmadan söylemeyi öğrendi. Daha anlamlı cümleler kurmaya başladılar.”

Öğretmenlerin proje uygulandıktan sonra öğrencilerinin gelişim gösterdikleri alanlara yönelik değerlendirmelerine bakıldığında, olumlu ifadelerde buldukları görülmektedir. Öğretmenlerin özellikle öğrencilerinde düşünme becerilerinin gelişimini ve kendini ifade etme becerilerinin gelişimini vurguladıkları görülmektedir.

Katılımcı öğretmenlere yarı yapılandırılmış görüşmelerde projenin yaygınlaştırılması hedefi ile de bağlantılı olarak proje sonrasında da P4C uygulamalarına devam edip etmeyeceklerine ilişkin görüşlerini almak amacıyla bir soru yöneltilmiştir. Bu soruya cevap veren katılımcı öğretmenlerin tamamı proje sonrasında da P4C uygulamalarına devam edeceklerini belirtmişlerdir. Bu konuda Ö1 aşağıdaki görüşlerini belirtmiştir:

“Evet, P4C modelini çok sevdim ve uygulamaya devam edeceğim. Çocuklar için birçok yararının olduğunu düşünüyorum ve öyle olduğunu da kendi yaptığım çalışmalar ile deneyimleme fırsatım oldu. Projeye katılmadan önce P4C hakkında bir bilgim çok fazla yoktu. Aldığımız eğitimler sayesinde P4C hakkında bilgi sahibi olduk ve kendi öğrencilerimizle deneyimleme fırsatı bulduk. Tüm öğretmen arkadaşlarımızın da bu güzel yenilikçi yöntemle tanışmasının hem kendi, hem öğrencileri için bir şans olacağı düşüncesindeyim.”

“P4C Uygulamalarına devam edeceğim. Çünkü temel eğitim sürecinde çocuklara kazandırmayı hedeflediğimiz, okuduğunu anlama becerilerinin gelişimine ciddi düzeyde katkı sunuyor. Bunun yanında akıl yürütme becerilerine hitap etmesi devam etme nedenlerimden biridir.” (Ö3).

Ö8 ise uzaktan eğitim sürecinde uygulamakta zorlandığını belirterek, görüşlerini şöyle ifade etmiştir: *“Kesinlikle P4C uygulamalarına devam edeceğim. Yüz yüze eğitimde keyifli ve çocukların gelişimine katkı sağladığına inanıyorum; ancak uzaktan eğitimde tercih etmem.”*

“İlk uygulama çalışmalarında zorlandım ama daha sonraki çalışmalarda daha iyi performans sergiledim. Her yaptığım P4C uygulamasıyla ben de öğrencilerimin de biraz daha gelişim gösterdiğini gördüm.” (Ö5)

Son olarak katılımcı öğretmenlere, eğitim-öğretim sürecinde uyguladıkları P4C yaklaşımını programlarına entegre etmekte zorlanıp zorlanmadıklarını tespit etmeye yönelik bir soru sorulmuştur. Ö1 bu konuda aşağıdaki şekilde görüş bildirmiştir:

“Ben bir okul öncesi öğretmeniyim. Okul öncesi eğitim programımız zaten esnek bir yapı özelliği gösteriyor. P4C de zaten bizim programımızdaki kazanım ve göstergelerimizle son derece uyumlu. Sadece bizim değil diğer branşlar için de sıkıntı yaşanacağını düşünmüyorum. Bu bir yöntem. Sürekli kullanmak zorunda değilsiniz. Kaldı ki olumlu dönütleri size oldukça fazla oluyor. Belirli periyotlarda uyguladığınızda bunu göreceksiniz.”

Öğretmen Ö3 de öğretmen Ö1 gibi görüşlerinde öğrencilerin pek çok açıdan gelişimini sağlaması yönüyle programlarda ulaşılabilecek beklenen hedeflere ulaşılmasında ki etkisine değinmiştir:

“Çocuklar için felsefe eğitimini programımıza rahatlıkla entegre ettiğimi düşünüyorum. Eleştirel düşünme, farklı bakış açıları geliştirebilme, sorgulayıcı düşünme becerileri, özgüven kazanımı gibi ve daha birçok açıdan programımızla örtüşen hedeflerimiz var.”

Katılımcı öğretmenlerin bu görüşme sorusuna verdikleri cevaplar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; P4C uygulamalarının öğrencilerde pek çok becerinin gelişimi noktasında önemli katkılar sunduğunu ve bu nedenle de uygulanmakta olan eğitim programları ile hedefler noktasında örtüşüğünü ve proje uygulamalarını programlarına entegre etmekte zorlanmadıklarını belirttikleri anlaşılmaktadır.

3.2. “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlerin P4C yaklaşımına ilişkin önerileri

Katılımcı öğretmenlere ikinci araştırma sorusu ile bağlantılı olarak okullarda Çocuklar için Felsefe (P4C) yaklaşımının uygulanmasına yönelik önerileri sorulmuştur. Böylelikle uygulayıcı öğretmenlerin önerilerinin daha sonraki program geliştirme çalışmalarında, projelerde etkili olabileceği düşünülmüştür. Bu konuda katılımcı öğretmen Ö1 ve Ö2 aşağıdaki görüşleri ifade etmişlerdir:

“P4C modeli bizim eğitim sistemimizle ve bakanlığımızın açıkladığı 2023 Vizyon belgesi ile yakından ilişkili. Orda ele alınan çoğu hedefi içinde barındırıyor. Yenilikçi bir model olması dolayısıyla da oldukça önem arz etmektedir. Öğretmenlere bu konuda hizmet içi eğitim düzenlenebilir.

Bu yöntemden tüm meslektaşlarımla haberdar olup sınıflarında uygulamalarını da yüreğten isterim. Bu konuda ülkemizde eğitimler ve sertifika programları düzenleniyor fakat çok uçuk ücretler isteniyor. Bakanlığımızın bu konuda bir çalışma yapmasını, kolaylaştırıcı rolünde olan biz öğretmenlerin bu konuda daha fazla bilgi sahibi olarak daha iyi uygulamalar yapabilmelerine olanak sağlanmalıdır.” (Ö1)

“P4C modelinin Milli Eğitim Bakanlığı program geliştirme çalışmalarında yer verilmesi. Bunun için öğretmenlerin eğitim almaları gerekli. Bu konuda bakanlığa yazı yazılmasını öneriyorum. Çünkü halkın büyümesi ve sorgulayan ve eleştiren çocukların sayısının artması gerekli. Ben daha fazla atölyeye katılarak deneyim kazanmalıyım ve deneyimlerimi arkadaşlarımla paylaşmalıyım. Çemberin büyümesi lazım.” (Ö2)

Diğer yandan Öğretmen Ö2 öğrencilerin soru sorma becerisi üzerindeki olumlu değinerek, P4C yöntemi ile çocukların gelişen soru sorma becerilerinin öğrencilerinin diğer derslerini de olumlu yönde etkilediği üzerinde durmuş ve P4C yaklaşımının okul öncesi eğitimden itibaren uygulanması gerektiğini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Soru sorma kavramı ön yargıları kırmak, deneyim kazanmak, kendini ifade etmek, kişilerle temas etme iletişim kurmada önemli bir araç. Çocuklar küçük yaşlarda merak duygusu ile soru sormaya başlıyorlar. Soru sorma özgürlüğü zamanla yargulamalardan ya da farklı nedenlerden vazgeçiyorlar. Bu yöntemle sorular ve düşünceler tekrar özgürlüğüne kavuşuyor bence. P4C uygulamalarının özellikle daha küçük yaşlarda anasınıfında başlamasını daha etkili olacağını düşünüyorum. Bu yöntem sayesinde diğer derslerde daha çok soru sormaya ve akıl yürütme çalışmalarında etkin katılım sağladıkları gözlemledim.”

Konu hakkında öğretmen Ö4, “Okullarda uygulayıcı öğretmenlere MEB tarafından P4C kurslarının verilmesinin çok iyi olacağını, daha bilinçli olarak P4C oturumları yapmamız açısından da gerekli olduğunu düşünüyorum.” cümleleri ile görüşlerini ifade ederken; Öğretmen Ö5 de benzer ifadelerde bulunmuştur; “Okullara ders olarak konulmalı bence. Yöntemin her kademede rahatlıkla uygulanabileceğini düşünüyorum, programlara konulmalı. Öğretmen Ö7 ise görüşlerinde, öncelikle öğretmen eğitimleri yapılmasını gerektiğini işaret etmiştir; “Yaklaşımı eğitim-öğretim sürecine dahil etmek için öncelikle öğretmen eğitimleri yapılmaz.”.

Öğretmen Ö6 ise okul öncesi dönemde ön planda olan sorgulama davranışının ilerleyen eğitim sürecinde söndüğünü belirterek P4C yaklaşımının bu alanda da çocukların gelişimini destekleyebileceğini şu cümleleri ile açıklamıştır: “Maalesef erken çocukluk eğitiminde yer alan çocuklara diğer kademelerde ne oluyorsa bu sorgulama, merak gibi bilişsel becerilerde duraklamalar oluyor. Belki bu tür uygulamalarla çocukların içinde yer alan potansiyel düşünme becerileri sönmekten devam eder.”

Katılımcı öğretmenlerin bu görüşme sorusuna verdikleri cevaplar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; P4C uygulamalarının okul öncesi dönemden itibaren tüm kademelerde uygulanması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda öğretmenlerin de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan hizmet içi eğitimler ile daha donanımlı hale gelmeleri sağlanarak sınıflarında felsefe oturumlarını gerçekleştirebilecek yeterlilikte olması gerektiğini belirttikleri anlaşılmaktadır.

4. Sonuç

Çocuklar İçin Felsefe bugün tüm dünyada sosyal bir hareket haline gelmiş durumdadır. Birçok eğitimci, Çocuklar için Felsefe yaklaşımının eğitimin her alanına taşınması ve felsefe eğitiminin daha erken yaşlardan itibaren çocuklara ulaştırılabilmesi için programlarda yer almasını desteklemektedir. Bugün dünyada 50’den fazla ülkede Çocuklar için Felsefe (P4C) pedagojisi uygulanmaktadır. Diğer yandan

UNESCO, Education Endowment Foundation gibi köklü kurumlar P4C konusunda araştırmalar yürütmekte ve güncel raporlar yayınlamaktadır. Tüm bunlar yaklaşımın daha fazla tanınır hale gelmesini sağlayarak, ilgi çekmektedir.

“P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesinin yaygınlaştırma hedefi kapsamında gerçekleştirilen bu araştırmada ise “P4C: Küçük Çocuklar, Büyük Fikirler” eTwinning projesini uygulayan öğretmenlerin proje sonunda görüş ve değerlendirmelerini ortaya koyulması amaçlanmıştır. Bu amaçla projeyi uygulayan öğretmenler ile görüşmeler yapılmış ve değerlendirmeleri alınmıştır. Katılımcı öğretmenlerin öncelikle projenin temel hedeflerinden biri olan, öğrencilerin hangi alanlarda gelişimlerinin sağlandığına yönelik görüşleri alınmıştır. Öğretmenlerin öğrencilerinde gözlemledikleri başlıca gelişimsel konular; farklı açıdan bakabilme, fikrini cesurca ifade edebilme, eleştirel düşünme ve sorgulama, başkalarının haklarına saygılı davranma, dinleme becerisi, empati becerisi ve hoşgörü olarak sıralanmıştır. Öğretmenlerin görüşlerinde belirttikleri pek çok kilit ifade öğrencilerin söz konusu alanlarda gelişim sağladıklarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Örneğin sorgulama becerisine ilişkin Ö1, “*Daha nitelikli ve farklı yönlere dikkat çekecek sorular sorduklarını gözlemledim.*”, Ö2, “*Bazı şeyleri mantıklı bir şekilde sorguladıklarını gördüm.*” şeklinde görüş bildirirken; dinleme becerisi, empati becerisi ve hoşgörülü davranma konularında Ö3, “*Çocukların iyi dinleme, empati kurma, saygılı tartışma ortamı oluşturmaya katkı, sorgulama, düşünme, düşüncelerini özgürce ifade etme ve özgürce savunabilmeyi öğrendiler.*” cümleleri ile görüşünü belirtmiştir. Bu konuyu Ö7 de “*Herkesin eşit söz hakkına sahip olduğu bilincinin oluştuğunu ve öğrencilerimde eşitlik ve adalet kavramlarının iyice oturmasına başladığını gözlemledim.*” cümleleri ile görüşlerinde vurgulamıştır. Yapılan araştırmalar başarılı bir şekilde gerçekleştirilen Çocuklar için Felsefe (P4C) uygulamalarının çocuklarda yaratıcılık, sebep-sonuç ilişkisi kurma, özgüven duygusu, dil gelişimi, eleştirel düşünme becerileri ve matematik becerilerinin gelişimini desteklediğini göstermektedir (Gür, 2011). Araştırmalar felsefi sorularla uğraşmanın, çocukların önemli kavramları keşfetmelerini ve olaylara farklı bakış açıları geliştirerek, çok yönlü düşüncelerini destekleyerek öğrenme ve düşünme becerilerinin geliştirilmesine önemli katkılarda bulunduğunu vurgulamaktadır (Gregory, 2008; Ventista, 2019). Araştırmada ulaşılan bu bulgular Çocuklar için Felsefe yaklaşımının çocuklarda demokratik tutumlar kazandırma amacıyla kullanılabileceğini gösteren bilimsel çalışmalarla da desteklenmektedir (Burgh ve Yorshansky, 2011; Dombaycı, 2014). Araştırmada tüm bu gelişmeleri öğrencilerinde süreç içerisinde gözlemleyen öğretmenlerin proje sonrasında da Çocuklar için Felsefe (P4C) oturumlarına devam edeceklerini bildirdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca projeyi uygulayan öğretmenlerin felsefe oturumlarını, uygulamakta oldukları mevcut eğitim/öğretim programı ile birlikte götürme konusunda proje uygulama süreci içerisinde bir olumsuzluk yaşamadıkları, bu konuda belirttikleri olumlu görüşlerden anlaşılmaktadır.

Alan yazında araştırmada ulaşılan ve yukarıda sıralanan sonuçları destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin Okur’un (2008) Çocuklar İçin Felsefe Eğitimi Programı’nın altı yaş grubu çocuklarının atılganlık, iş birliği ve kendini kontrol sosyal becerileri üzerindeki etkisini araştırdığı çalışmasının örneklemini, toplam 24 anasınıfı öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada deney grubundaki çocuklara sekiz hafta boyunca 40’ar dakika 10 oturum olarak çocuklar için felsefe eğitimi verilirken, kontrol grubuna ise drama, hikâye anlatma gibi çeşitli etkinlikler uygulanmıştır. Araştırmada sonuç olarak, Çocuklar için Felsefe uygulamalarının anasınıfı öğrencilerinin atılganlık, iş birliği ve kendini kontrol sosyal becerileri üzerinde olumlu yönde etkilediği ortaya koyulmuştur. Akkocaoğlu-Çayır (2015) ise tezinde çocuklar için felsefe eğitiminin, ilkokul 3. sınıf öğrencilerini bilişsel, duyuşsal ve sosyal alanlarda nasıl etkilediğini tespit etmeyi amaçlamış ve bu amaç doğrultusunda toplam 48 öğrenciye Çocuklar için felsefe uygulamaları planlamıştır. Yirmi sekiz ders saati süresince yapılan uygulamalar sonucunda katılımcı çocuklarda bilişsel, duyuşsal ve sosyal alanlarda olumlu yönde değişimler meydana geldiği anlaşılmıştır. Çocuklar için felsefe yaklaşımının çocukları problem çözme ve eleştirel düşünme gibi üst düzey düşünme becerilerini kullanmaya teşvik ettiği belirlenmiştir.

Alan yazında P4C uygulamalarına yönelik farklı bakış açıları geliştiren araştırmalar da bulunmaktadır. Bu konuda Malboeuf-Hurtubise ve diğerlerinin (2021) gerçekleştirdikleri araştırma dikkat çekicidir. Malboeuf-Hurtubise ve diğerleri (2021) araştırmalarında Covid-19 Salgını sürecinin ilkökul öğrencilerinin ruh sağlıklarına olumsuz yansımalarının önlemek amacıyla çevrim içi Çocuklar için Felsefe dersleri ve farkındalık temelli müdahaleler yapmışlar ve bu çalışmalar sonucunda P4C uygulamalarının çocukların zihinsel sağlık ile ilgili sorunlarını azaltmaya yardımcı olabileceği sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmanın katılımcısı öğretmenlerin Çocuklar için Felsefe (P4C) yaklaşımının uygulanmasına ilişkin önerileri değerlendirildiğinde; öğretmenlerin yaklaşımı gelişimsel ve uygulanabilir buldukları hatta Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan program geliştirme çalışmalarında yaklaşıma programlarda okul öncesi eğitim sürecinden başlayarak yer verilmesi gerektiğine değindikleri görülmektedir. Matthew Lipman'da çocukların "niçin?, neden?" türü sorgulayıcı sorular sormaya başladıkları andan itibaren felsefi düşünce sisteminin de gelişmeye başladığını ve bu düşüncenin desteklendiğinde ilerleyen yıllarda daha da gelişebileceğini belirtmektedir (Philgren, 2008).

Öğretmenlerin öneriler bağlamında altını çizdikleri bir diğer hususta öğretmenlerin Çocuklar için Felsefe (P4C) konusunda hizmet içi eğitimler almaları gerektiğidir. Böylece yaklaşımın öğretmenler tarafından yanlış anlaşılması veya yanlış uygulanması gibi durumların önüne geçilebilmesi mümkün olabilecektir. Aksi takdirde öğretmenler tarafından P4C yaklaşımının filozoflara ilişkin bilgiler ya da felsefi öğretilerin tartışıldığı bir pedagoji olduğunun düşünülmesi olası bir risktir (Droit, 2014).

5. Öneriler

Araştırma kapsamında uygulamaya dönük olarak aşağıdaki öneriler sıralanabilir:

- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından temel eğitimde görev yapan öğretmenler başta olmak üzere tüm kademeleri kapsar şekilde bu yaklaşım öğretmenlerin dönem başlarında ve dönem sonlarında katıldıkları mesleki çalışma programlarında eklenebilir.
- Çocuklar için felsefe eğitiminin temel ölçütü olan, çocuklara düşünme becerisi kazandırma özelliği anaokullarında benimsenmeli; ilkökul, ortaokul ve lisede ya aynı isimde ders olarak okutulmalı ya da dersler içine serpiştirilerek programa dahil edilmelidir.
- Çocuklar için felsefe yaklaşımının çocuklara yönelik etkilerinin gözlenmesi için daha fazla akademik çalışmaya zemin oluşturulmalıdır.
- Öğretmenlere yönelik eğitimler ile bu yaklaşım desteklenmeli, veliler de okul dışı zamanlarda çocukların bu yetkinliklerinin artmasının sağlanabilmesi için bilgilendirici eğitimlerle desteklenmelidir.
- İlk insandan bu yana düşünme becerisi ve felsefe arayışının olması, P4C eski bir yaklaşım gibi görünse de 21. yüzyıl becerileri ile bu yaklaşım yeni bir anlam kazanmıştır. Çocukların teknoloji odaklı yaşam becerilerine, P4C çalışmaları ile düşünme odaklı yaşam becerisi entegre edilebilir.
- Bu yaklaşımın daha etkili bir şekilde eğitim programlarında olması için, Yükseköğretim Kurulu tarafından Eğitim Fakültelerinde, Temel Eğitim Anabilim Dalında seçmeli ders olarak okutulması faydalı olabilir.

Kaynakça

- Akkocaoğlu-Çayır, N. (2015). *Çocuklar için felsefe eğitimi üzerine nitel bir araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Burgh, G., & Yorshansky, M. (2011). Communities of Inquiry: Politics, power and group dynamics. *Educational Philosophy and Theory*, 43(5), 436-452.

- Colwell, M.J., & Lindsey, E. (2003). Preschoolers' emotional competence: Links to pretend and physical play. *Division of Humanities, Arts and Social Sciences*. 33(1), 39-52. <https://doi.org/10.1080/03004430303096>.
- Creswell, J.W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. (3rd edition). Thousand Oaks: SAGE.
- Direk, N. (2008). *Filozof çocuk*. Pan Yayıncılık.
- Dombaycı, M.A. (2014). Philosophy for children and social inquiry: An example of education for democratic citizenship through political philosophy. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 3(2), 85-101.
- Droit, R.P. (2014). *Çocuklarla felsefe sohbetleri*. (Çev: A. Karakış) İstanbul: Say Yayınları.
- Gaedi, Y. (2015). The nature of philosophy for children and its role in teaching and learning, *Philosophy Study*, 5(6), 292-296. <https://10.17265/2159-5313/2015.06.004>
- Gregory, M. (2008). *Philosophy for children: Practitioner handbook*. USA: IAPC Publication, Montclair.
- Gür, Ç. (2011). *Çocuklarla Felsefe. 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 27-29 April, 2011 Antalya
- Haynes, J. (2002). *Children as philosophers learning through enquiry and dialogue in the primary classroom*. Londra: Taylor ve Francis Group.
- Lipman, M. (2003). *Thinking in education*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malboeuf-Hurtubise, C., Léger-Goodes, T., Mageau, G.A., Joussemet, M., Herba, C., Chadi, N., Lefrançois, D., Camden, C., Bussi eres,  .L, Taylor, G.,  thier, M.A., & Gagnon, M. (2021). Philosophy for children and mindfulness during COVID-19: Results from a randomized cluster trial and impact on mental health in elementary school students. *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*. 20 (107). <https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2021.110260>.
- McCall, C.C. (2017). *Düşünmeyi dönüştürmek*. (Çev. Kurtul Gülenç ve Nihal P. Boyacı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Naraghi, M. S., Ghobadiyan, M., Naderi, E.A., & Shariatmadari, A. (2013). Philosophy for children (P4C) program and social growth. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 3(5), 398-406.
- Okur, M. (2008). *Çocuklar için felsefe eğitimi programının altı yaş grubu çocuklarının, atılganlık, işbirliği ve kendini kontrol sosyal becerileri üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özden, M. & Saban, A. (2019). *Nitel araştırmada paradigma ve teorik temeller*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks, CA Sage.
- Petek-Boyacı, N., Karadağ, F., & Gülenç, K. (2018). Çocuklar için felsefe / çocuklarla felsefe: Felsefi metotlar, uygulamalar ve amaçlar. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 31, 145-173.
- Philgren, A. (2008). *Socrates in the Classroom: Rationales and effects of philosophising with children*. Sweden: Stockholm University-Elanders Sverige.
- Philosophy for Children (re-grant). <https://educationendowmentfoundation.org.uk/projects-and-evaluation/projects/philosophy-for-children-effectiveness-trial/>

- Stanley S. & Bowkett, S. (2004) *But Why?: Teacher's manual: Developing philosophical thinking in the classroom*. U.K: Network Educational Press Ltd.
- Taş, I. (2017). *Çocuklar için felsefe eğitimi programının 48-72 aylık çocukların zihin kuramı ve yaratıcılıklarına etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Topping, K.J., & Trickey, S. (2007). Collaborative philosophical inquiry for schoolchildren: cognitive gains at 2-year follow-up. *Br Journal Education Psychology*. 77(4), 787-796. <https://doi.org/10.1348/000709907X193032>.
- Vansieleghem, N., & Kennedy, D. (2011). What is philosophy for children, what is philosophy with children-after Matthew Lipman. *Journal of Philosophy of Education*, 45(2), 171-182.
- Ventista, O.M. (2019). An evaluation of the 'philosophy for children' programme: The impact on cognitive and non-cognitive skills. Durham theses, Durham University, School of Education. Available at Durham E-Theses Online: <http://etheses.dur.ac.uk/13121/>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.